

qui ecclesiae nullo modo prosit, titulo solius nobilitatis vel literaturae occupet redditus multis pauperibus dispensandos.

Ubi ergo adest papae licentia statuentis pensionem et simul causa eam statuendi et modus conveniens jam dictus, licite quis obtinet pensionem; quia nec peccat contra jus positivum, quum papa dispenset, nec contra jus naturae vel divinum, quum causa et modus conveniens adsit.

Secunda regula est, licet adsit dispensatio, si tamen non adsit causa vel modus conveniens, non est quis tutus in conscientia, licet non incurrat censuras juris. Peccat enim talis contra rationem naturalem, a quo non excusat papae dispensatio vel pensionis constitutio.

Tertia regula est, licet adesset causa et modus, si papae dispensatio non adesset vel constitutio, peccat pensionem obtinens, quia laedit auctoritatem pontificalem, cujus est jus hujusmodi pensiones statuendi; de quibus jam dicta sufficiant.

V.

De muneribus episcopalibus rite obeundis instructiones diversae.

~~~~~ Instructio visitationis dioecesium.

Primo loco videtur synodus dioecesana instituenda, qua synodo antiqui canones dioecesani confirmentur; et si quid pro temporis ac morum exigentia sit antiquandum vel etiam addendum, id fiat consulte. Est autem primaria ratio habenda in synodo haeresium miserae hujus aetatis, et providendum, ut ecclesia in puritate et sinceritate fidei orthodoxae conservetur et confirmetur. Nihil vero agatur de dogmatibus, quasi velit de his statuere (quod est summi pontificis et concilii generalis), sed decreta edita legitime suscipiat reverenter.

De officio inquisitionis fidei nihil dicimus, quandoquidem sunt in eo judices constituti apostolica auctoritate, qui pari jure in illo versantur. Nihilominus erit episcopi advertere, quando necessitas illud exigit, et si inquisitores in aliquo deficiant, erit ad summum pontificem referendum.

Episcopus tenetur singulis annis visitare suos dioecanos, ut habetur C. 10. q. 1. c. *Decrevimus*;¹ et D. Antoninus hoc ipsum refert in sua Summa, ubi multa de hac re proponit.

¹ C. 10.

Praelatus visitaturus suam dioecesim debet excipi debita solemnitate in omnibus locis.¹ Quum primum pervenerit ipse sive visitator in urbem seu oppidum, de quo instituenda est visitatio, publico edicto praecipiat omnibus sub poena excommunicationis deferre ad praelatum publica peccata, scandala ac reliquos abusus pertinentes ad ecclesiasticam jurisdictionem. Deinde primum omnium instituat generalis visitatio ex sequenti formula per idoneos ministros, singulos singularum regionum sive partium urbis, quibus etiam dividatur visitatio districtus. Ex relatione visitorum autem poterit institui reformatio; et si expedire videretur iisdem ipsis visitoribus committi exequenda, instituantur observatores per singulas regiones sive parochias, viri probati, qui referant ad commissarios regionum sive ad ipsum episcopum, si quid ex formula reformationis non observetur; ut juxta acceptam facultatem emendetur, si quid sit emendatione dignum. Ecclesias² omnes redigat in parochias, si sint vel dissipatae vel exiles, et earum habeat sollicitudinem ac curam in Domino efficacem; nam proprium est episcopi unire hujusmodi ecclesias.

Pro ratione vero visitationis libet primum referre loca aliquot ex sacris canonibus, tum aliqua³ ex ipsa consuetudine ecclesiae. Quibus peractis, ordinem et modum visitandi aggrediemur.

Innocentius tertius ait: „Porro visitationis officium exercentes, non quaerant, quae sua sunt, sed quae Jesu Christi⁴, praedicationi et cohortationi, correctioni et reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit.“ Extra De censibus c. Procuraciones.⁵

Innocentius quartus: „Statuimus, ut quilibet archiepiscopus suam volens visitare provinciam, prius ecclesiae suae capitulum ac civitatem et dioecesim propriam plene visitare procuret, nec sit solum erga majorum, sed etiam minorum ecclesiarum, nec circa clericorum tantum,

¹ De ordine visitandi libellus, in principio

² Ms. *Alios.*

⁴ Phil. 2. 21.

³ *Aligua* deest in ms.

⁵ C. 23, (III, 39).

sed etiam populorum visitationem intentus.⁴ Extra De censibus c. Romana ecclesia §. eodem, libro sexto. Et infra eodem §. Sane: „Sane hujusmodi impensurus officium proposito verbo Dei quaerat de vita et conversatione ministrantium in ecclesiis et locis aliis divino cultui deputatis, ac ceteris, quae ad officium ipsum spectant, absque coactione et exactione quilibet juramenti, ad ipsorum emendationem per salubria monita, nunc levia, nunc aspera, juxta datam sibi a Deo prudentiam diligenter intendens. Quodsi de aliquibus orta fuerit infamia, contra eos ordinarii ipsorum, ut super his solemniter inquirent, denuntiet, si viderit expedire. Notoria vero crimina, quae examinatione non egeant, quum super his merito notari possit ordinariorum negligentia eorundem, libere corrigat, poenam pro illis debitam infligendo.“ Infra, eodem, §. finali: „Hanc autem visitandi formam ab universis, etiam episcopis aliisque praelatis, ordinario jure suos subjectos visitantibus plene observari praecipimus, salvis super hoc rationabilibus et approbatis religiosorum consuetudinibus et regularibus institutis.“ Ex Pontificali.¹ „Fit visitatio parochiarum, quandoquidem sacri canones et ecclesiasticus ordo hanc fieri praecipunt propter multa. Primo ad absolvendas animas defunctorum. Secundo, ut sciat et videat, qualiter ecclesia ipsa spiritualiter et temporaliter gubernetur, quomodo se habeat in ornamentis, qualiter ibi ecclesiastica sacramenta ministrantur et divina officia peraguntur, quale servitium ibi impenditur, qualis sit vita ministrorum et populi, ut ex officio inquisitionis suae per eum, si qua in praemissis corrigenda fuerint, corrigantur et emendentur; et praecipiat fieri libros et alia ecclesiastica ornamenta. Tertio ad adulteria, fornicationes, sacrilegia, divinationes et similia publica in publicum punienda, ad quod interdum non sufficienter ecclesiarum rectores; ostendens diligenter populo, quam damnabilia et detestanda sunt crimina ipsa. Quarto propter casus, qui de jure vel

¹ Quae hic afferuntur, desumpta sunt ex veteri textu Pontificali, qui in pluribus ab hodierno, a Benedicto XIV. recognito, discrepat.

consuetudine ad episcopum dumtaxat pertinere noscuntur, qui in constitutionibus synodalibus continentur, de quibus nullus alius se intrinsece potest; protestans plebi, quod si quis in aliquo ipsorum casuum vel in quocunque alio consilio ejus indigerit, paratus sit benigne audire et consilium et absolutionem impendere ac poenitentiam misericorditer injungere salutarem. Quinto ad exhibendum sacramentum confirmationis, quod nullus alius nisi solus episcopus ex divina et apostolica auctoritate dare potest.¹ Sexto indicat diligenter populum ad poenitentiam et instruat in ecclesiasticis sacramentis et articulis fidei, et qualiter debent declinare a malo et facere bonum, fugere vitia et sectari virtutes, et alteri non facere, quod sibi fieri nolunt. . .

His peractis, depositis stola et pluviali nigris seu violaceis et sumptis albis, poterit pontifex confirmare pueros praemissa monitione et aliis, prout in pontificali in principio de chrismandis in fronte dictum est; vel si placet, poterit pontifex illud pro alia hora vel die reservare et successive alia faciet, quae supra proposuit se facturum. Expedita itaque confirmatione et benedictis ornamentis, si quae benedicenda sunt, depositisque indumentis ecclesiasticis, confessiones ac deinde querelas, si quae sunt, audiet; tum de conversatione cleri et populi, et qualiter spiritualia et temporalia in ipsa ecclesia ministrantur, et de libris et ornamentis diligenter de plano inquit.²

Quam ob rem visitatio generalis versabitur primo circa clericos omnes tam simplices quam parochos et circa curam illorum, ubi de confessario et concionatore aliqua subiciemus. Secundo versabitur circa ecclesias et res omnes ecclesiasticas. Tertio circa monasteria tam monialium quam monachorum, quae episcopo erunt subjecta; reliqua, in quae ei jus non erit, curabit visitari a suis praelatis et reformari, si reformatione egebunt; quod si alia ratione id non fiat, per summum pontificem curet diligenter faciendum. Quarto versabitur circa hospitalia. Quinto circa scholas,

¹ Pontificale Benedicti XIV. loco quod nullus etc. habet: *cujus solus episcopus ordinararius minister est.*

paedagogia et praeceptores, qui illis praesunt. Sexto circa oratoria et congregationes, qui ex pietate ac devotione solent institui, tum etiam circa ministros publicos; quales sunt iudices, notarii et id genus alii. Ultimo aliqua annotabuntur circa populum, quibus mores civitatis ad pietatem componi possint in Christo. Haec quae hactenus recensuimus, ad jurisdictionem ecclesiasticam et curam episcopalem unice atque immediate attinent, sive crimina spectes sive epronas.

Circa simplicem clericum haec possunt interrogari.

Primo, cujas sit. Secundo, quibus studiis operam dederit, sub quibus praeceptoribus et quantum in illis profecerit. Tertio, quando primum sit factus sacerdos. Quarto, a quo ordinatus. Quinto, ostendat titulos suae promotionis. Sexto, cujus licentia. Septimo, ad quem titulum. Octavo, an absque impedimento.

Potissima impedimenta sunt haec: 1. Si per simoniam propriam vel alienam susceperit ordines; 2. si notus; 3. si irregularis; 4. si extra tempora; 5. si illegitima aetate; 6. si publice poenitens; 7. si eodem die duos sacros ordines susceperit; 8. si excommunicatus; 9. si defectum habens notabilem; 10. si morbum caducum et alia id genus impedimenta, de quibus dictum est in officio examinatoris;¹ 11. si furtive, de quo dictum est c. Innotuit De eo qui furtive ordinem suscepit;² 12. si per saltum, de quo est argumentum totius tituli De clerico non ordinato, ministrante;³ 13. si in ordinatione sunt ommissa aliqua, quae sunt de substantia vel de praecepto. Vide Sylvestrum verbo: „Irregularitas“;⁴ 14. si in peccato mortali accepit ordines aut ministraverit aliquod sacramentum, sive tetigerit res sacras, aut simile aliquid ministraverit

¹ Videtur indicari instructio, quam infra pag. 435 dabimus eo loco, quo in ms. nostro invenitur.

² C. 3. (V. 30).

³ V. 28.

⁴ Videlicet Sylvestri Prieriae Summam supra pag. 384 citatam.

tanquam minister ecclesiae, de quo lege divum Thomam in 4. dist. tertia et 24. et 3. parte q. 64. art. 6. et Sylvestrum v. ordo 4. q. 1.; 15. si acceperit ordines ignarus et simoniace, de quo lege c. Illiteratos dist. 36.¹ et Innocentium in cap. Tanta De excessibus praelatorum² et Extravag. 2. De simonia.³ Haec de impedimentis.

Debet hic prudens visitator notare, multa hic dici, quae non sunt puniendi, nisi publice pateant; ut 1. an sit sanae doctrinae; 2. num sciat se⁴ aliquod peccatum mortale commisisse, de quo sit infamia vel scandalum; 3. num sit in statu peccati, ut si sit apostata vel concubinarium vel aleator vel usurarius; 4. si sit blasphemus, si frequenter juret et facile; 5. si rixosus; 6. cum quibus hominibus solet habere consuetudinem; 7. nam familiaritatem habeat cum mulieribus et cum illis simul cohabitare, etiamsi nihil sinistri de eo audiat, praeterquam cum matre et amita. De quo lege argumentum c. 3. Ecclesiastici („Qui amat periculum in illo peribit“⁵) et c. Si quis autem De poenitentia dist. 7.⁶ et titulum De cohabitatione clericorum et mulierum;⁷ 8. si frequenter monasteria monialium sine rationabili causa, de quo vide c. Monasteria De vita et honestate clericorum;⁸ 9. si incedat honesto habitu et tonsura, de quo lege c. Si quis De vita et honestate;⁹ 10. si vino aut gulae indulgeat vel cauponetur vel sit lano, de quo lege Clement. 1. de vita et honestate;¹⁰ 11. num turpe lucrum sectetur aut mercaturam exercent et alia saecularia negotia gerat, de quo lege tit. Ne clerici vel monachi;¹¹ 12. si non benedicat mensam; 13. si solet nocte armatus vel etiam inermis obambulare, de quo vide c. Clerici De vita et honestate;¹² 14. si exercent officium

¹ C. 1.² V. 1.³ Eccli. 3, 27.⁴ III. 2.⁵ C. 4. ibid.⁶ III, 20. Ms.: *Cap. Ne clerici vel monachi.*⁷ C. 2. (III, 1).⁸ C. 18. (V, 31).⁹ In ms. *num sit.*¹⁰ C. 4.¹¹ C. 8. (III, 1).¹² III, 1.

medici, de quo vide c. Sententiam Ne clerici,¹ quamvis in usum pauperum possit, ubi non sequitur deformatio alicujus membri, ut vult Sylvester verbo „medicus“ q. 2; 15. si incedat personatus aut alios indecentes actus agat; 16. si prohibitis ludis sit deditus aut interfuerit duello. Lege c. Clerici De vita et honestate² et c. Sententiam Ne clerici; 17. si abstinuit a celebratione missae sine aliqua rationabili causa (quamvis nullam habeat obligationem) saltem ter aut quater in anno, festis principalibus, de quo vide s. Thomam;³ 18. si clericus moriatur retinendo domi concubinam, non debet sepeliri in loco sacro, ut notant Panormitanus et doctores theologi in 4. dist. 9.; 19. si clericus concubinarium aut fornicator celebraverit, non prius facta poenitentia, peccat mortaliter et est suspensus, de quo lege dist. 32., et si celebret, est irregularis, de quo vide c. Si qui sunt dist. 81.⁴ Idem dicendum est de subdiacono et diacono, de quo vide c. Si quis, eadem dist. 81. et c. Praeter;⁵ 20. si tempore interdicti audierit divina officia, peccat mortaliter, et si eo tempore celebraverit, est irregularis, ut habetur in c. Quum De sent. excommunicationis lib. sexto;⁶ 21. si celebraverit extra locum sacrum sine necessitate aut facultate sui ordinarii. Lege de consecr. dist. 1. c. Missarum;⁷ 22. si celebraverit sine altari portatili non consecrato aut enormiter fracto, aut in illo quamvis consecrato non tamen capaci calicis et hostiae, peccat mortaliter, de quo vide c. 1. De consecratione ecclesiae;⁸ 23. si celebraverit priusquam recitaverit horas matutinas extra casum necessitatis, de quo vide Sylvestrum verbo „missa“ q. 6.; 24. si celebraverit sine vestibus benedictis, data opera aut ex ignorantia crassa; 25. si celebraverit sine aqua et lumine, de quo vide c. finale De celebratione missarum;⁹ 26. si celebraverit ante diluculum; 27. si plura sacra fecerit in uno die. De quo

¹ C. 9. (III, 50).² III. P. q. 82. art. 10.³ Dist. 22. c. 6.⁴ C. 12.⁵ III, 41.⁶ C. 15. (III, 1).⁷ C. 15.⁸ C. 1. (V, 11).⁹ III, 40.

est c. Sufficit De consecratione dist. 1.¹ et c. Consulisti De celebratione missarum,² (nisi in septem casibus, ut bene notat Petrus de Palude et divus Antoninus); 28. si celebraverit in ecclesia interdicta aut polluta sanguine vel semine, est irregularis.

Non abs re videbitur hoc loco annotare casus, quibus ecclesia dicitur polluta vel interdicta. Primus est, quum intra ecclesiam sanguis cum injuria diffunditur, sive ecclesia fuerit consecrata sive non; ubi notamus, ecclesiam consecratam debere iterum benedici solum ab episcopo cum aqua benedicta; si autem non sit consecrata, quivis clericus potest eam iterum benedicere. Secundus est, quum effunditur voluntarie semen hominis, dummodo publice illud sciatur. Tertius est, quum sepelitur aliquis excommunicatus. Quartus est, quum sepelitur infidelis, quo casu raduntur parietes ecclesiae, de quo lege Panormitanum in Decreto c. Consulisti. Quintus est, quum ecclesia consecratur aut benedicitur per episcopum publice excommunicatum. Sextus est, quum parietes ecclesiae reficiuntur, de quo lege gloss. in c. Lignis De consecratione ecclesiae. Ubi notamus, quod, quoties ecclesia est polluta, coemeterium illi conjunctum judicatur pollutum, de quo lege Navarrum in sua Summa.

Inquiratur, an sciat defectus, qui committi solent in administratione sacramentorum, praesertim in faciendo sacrum, de quibus sunt aliquae rubricae in missali. Nullus missam celebret ex externis sacerdotibus, nisi constet, illum esse sacerdotem et probatae vitae, quod aliquo modo ostendatur per literas dimissorias suorum ordinariorum. Haec facultas deberet dari in scriptis.

Circa parochum aut alium clericum habentem beneficium aut beneficia.³

1. Praeter interrogationes superius factas potest parochus in particulari interrogari aliis interrogationibus magis

¹ C. 53.

² C. 3. (III, 41).

³ Allegationes, praesertim ex jure canonico, quae in ms. adducuntur, abhinc plerumque tam corruptae ac mutilatae sunt, ut praesertim eas omnino omittere quam dubias, ex conjectura selectas, earum loco substituire.

illi convenientibus. 2. Parochi visitatio commode fiet, si primo de illo inquiratur, citatis testibus et illis juratis primae auctoritatis viris illius parochiae, ut si quam virtutem aut si quod vitium de parochia sciant, id denuntiet suo superiori. 3. An sciant aliquid dedisse in electione ad sumum officium; 4. an habeat beneficium ecclesiasticum; 5. a quo officium hoc acceperit et quo pacto, quave conditione vel stipendio; 6. an aliquam habeat ecclesiam parochialem; 7. an sciat, quod sit officium parochi. Id autem versatur in hoc, ut habeat immediatam curam animarum unius ecclesiae sub suo episcopo ac archipresbytero (si sit illi subjectus) et ministrandi sacramenta ac plebem instituendi in iis, quae necessario quis scire tenetur, in officiis ecclesiasticis celebrandis et in rebus ecclesiae conservandis; 8. interrogetur, quot beneficia habeat, et an sint incompatibilia; 9. an habeat plura beneficia sine dispensatione summi pontificis; 10. et an sit bene dispensatus.

Esset videndum 11. an habeat verum titulum; 12. an habeat expeditas bullas; 13. an resideat in suo beneficio et an habeat justam causam non residenti; 14. si clericus habens curam animarum non suscepit ordinem presbyteratus intra annum, vel si ante 25. annum obtinuerit parochialem ecclesiam sine dispensatione; 15. si baptizavit iterum, quem certo scivit esse baptizatum, est irregularis; 16. si temporibus, quibus debebat, non ministraverit sacramentum confessionis et eucharistiae, etiam tempore pestis; 17. si parochianus petierit facultatem ex justa causa eligendi alium confessorium, et non illi concesserit; 18. si interfuerit alicujus matrimonio clandestino; 19. si benedixerit sponsis temporibus prohibitis ante carnalem copulam; 20. sine benedixerit sponsis, inter quos erat impedimentum affinitatis aut simile aliud; 21. si non benedixerit sponsis, quum erat opus, adhibendo diligentiam, ut sacramentum matrimonii rite celebraretur; 22. si ministraverit sacramentum eucharistiae infirmo, qui patiebatur vomitum; 23. si dederit sepulturam in loco sacro ei, qui in publico peccato sit mortuus; 24. si ejus negli-

gentia aliquis parochianorum sit mortuus sine confessione et comunione; 25. si permisit, ut in sua ecclesia publicentur falsae indulgentiae lucri causa; 26. an omnibus dominicis et festis celebraverit, ut tenetur; 27. num officia ecclesiastica, ad quae tenetur, celebret, sive sint quotidiana, si ad haec teneatur, sive festis tantum diebus, sive quae sunt solemnia, ut sunt fontium consecrationes, candelarum, ramorum et cinerum; 28. num prompte ministret sacramentum baptismi, eucharistiae, poenitentiae, extremae unctionis, vocatus; 29. num rite et cum aedificatione sacramenta omnia ministret; 30. num infirmos visitet, ut sciat, qua dispositione conscientiae sint, praesertim si periclitentur; 31. num moribundos juverit; 32. an doctrinam christianam doceat; et prius interrogetur, num ipse eam sciat, hoc est articulos fidei, praecepta, peccata, virtutes, ita ut pueros ac rudes homines possit docere; 33. an populo denuntiet jejunia et festa; 34. an habuerit lumen perpetuum ante sanctissimum sacramentum; 35. an aquam benedictam; 36. an sepulturas ecclesiasticas rite administraverit; 37. num aliquid pro celebratione missae et aliorum sacramentorum vel omnino pro rerum ecclesiasticarum administratione exigat vel paciscatur quocunque pacto, quod speciem habere possit simoniae; 38. an paces inter homines suae parochiae conciliaverit; 39. an neglexerit inquirere, si sit aliquis in sua parochia, qui sit malae vitae aut suspectae doctrinae, ita ut non videatur habere curam animarum; 40. num dederit operam, ut semel in anno saltem confiteantur et communentur ii, qui sunt sub eadem parochia ipsius, et annotaverit et detulerit eos, qui non fecerunt; 41. num publica vitia reprehenderit ac dederit operam, ut emendentur in sua parochia; 42. num pauperibus verecundis et aliis, quod in se est, procuraverit eleemosynas; 43. num bene cognoscat formas et materias omnium sacramentorum; 44. num aperte cognoscat discrimen inter essentialia et ceremonialia in omnibus sacramentis.

45. Praeterea separatim est examinandus, quemadmodum interroget confitentes et quam praeparationem exi-

gat, ut rite quis confiteatur, et qualis requiratur contritio sive attritio; 46. praeterea an advertat, ut fiat integra peccatorum confessio, nec ignoret, quibus casibus confessio debet iterari; 47. an curaverit, ut non confirmati ab episcopo confirmentur. De scientia confessarii plura require in officio examinatoris.¹ 48. Interrogetur, quam formulam habeat absolutionis ab excommunicatione et a peccatis et an prius absolvat ab excommunicatione quam a peccatis et quas satisfactiones soleat injungere; 49. an soleat vota commutare et quomodo illa commutet; 50. an sciat differentiam inter peccatum mortale et veniale; 51. an sciat, quam districte servandum sit sigillum confessionis, quam frequenter ipse confiteatur, et cui; quae praeparatio sit illi necessaria, ut missam celebret vel ecclesiastica sacramenta ministret; (requiritur enim ad missae celebrationem et ad susceptionem sacrae communionis sacramentalis confessio, si conscius quis sit peccati mortalis et non desit copia confessoris; in administratione ac etiam susceptione aliorum sacramentorum necessaria est contritio); 52. quod officium ecclesiasticum privatim recitet, et quomodo in eo recitando sit instructus et qua animi devotione illud dicat; 53. an sciat cantare et officia ecclesiastica publice celebrare.

54. an habeat libros et quos habeat, est inspiciendum. Profani ac inutilis libri essent comburendi, si apud illum invenirentur, et efficiendum,² ut praecipuos libros ad parochum pertinentes apud se habeat, Manipulum curatorum aut Summam divi Antonini aut Summam angelicam sacerdotalem, Fumum et alios id genus. Debet quoque habere apud se libros spirituales, in quibus esset occupatus, quem vacat; 55. interrogandus est, quomodo sit occupatus, hoc est, quemadmodum tempus quotidianum transigat, si litem forensis prosequatur vel causam agat pro se vel pro aliis. Si inveniatur aliquis clericus alterius dioecesis, oportet videre literas dimissionis sui episcopi. 56. Interroge-

¹ Infra pag. 435 s.

² In ms. deest *efficiendum*.

tur, an habeat canones poenitentiales, sine quibus ex jure non debet censi sacerdos; 57. si sciat festa mobilia; 58. si sciat rite omnes ceremonias ipsius missae. Curabit, ut omnes clerici praesertim curati ter aut quater in hebdomada audiant lectionem de casibus conscientiae, si id commode fieri possit; 59. num sciat casus reservatos episcopo et pontifici.

De casibus reservatis

licet compendio dicere. Nomine igitur casus reservati nihil pontifici reservatur nisi excommunicatio ecclesiastica. Itaque casum reservari papae et excommunicationem reservari, idem est; censurae autem papae reservatae recensentur in bulla *In coena Domini* et in jure communi, et si quas praeterea summi pontifices sibi reservant. Episcopo aliud est reservari excommunicationes, aliud casus.

Excommunicationes reservatae episcopo sunt quinque. 1^a est, in quam incurritur per levem clerici percussionem; 2^a quam fert episcopus et sibi reservat; 3^a quae est reservata papae, a qua in articulo mortis non potest absolvi inferior episcopo, si tamen episcopi sit copia; 4^a in quam incurritur propter communicationem in crimine; 5^a ea, qua est quidem absolutus in articulo mortis ab inferiori, debet tamen se praesentare episcopo, si convalescat.

Casus vero episcopo reservati sunt tres ex communi sententia doctorum. 1us est peccatum, propter quod incurritur irregularitas; 2us incendium domorum segetumve; 3us peccatum, propter quod imponitur publica poenitentia. Casus vero reservati episcopo ex generali fere consuetudine sunt tres. 1us homicidium voluntarium vel membri mutilatio; 2us falsarii crimen vel ejus, qui falso testificatur; 3us libertatis vel immunitatis ecclesiae violatio. Alios casus solent episcopi sibi reservare vel ex consuetudine vel ex speciali constitutione. De his oportet ab ipsis episcopis intelligere.

De irregularitate.

Ut autem de irregularitate breviter quasi in genere quaedam dicantur hoc loco, incurritur irregularitas *e crimine* quadrupliciter: 1. e simonia in ordine; 2. e furto in ordine, ubi quis se furtive ingerit; 3. e ministerio in ordine non suscepto; 4. non servando poenas ecclesiasticas. *Non e crimine*, tripliciter: 1. si servus; 2. si nothus; 3. si turpiter mutilatus vel infirmus. E duobus, quae *cum crimine et sine crimine* esse possunt: homicidium, sub quo mutilatio enormis et bigamia.

De concionatoribus.

1. Concionatores non concionentur, nisi sint prius examinati, neque sine licentia, nisi talem habeant virtute suorum privilegiorum. 2. Concionatores debent esse catholici et pii viri, quorum vita magis moveat, quam eloquentia et doctrina. 3. Ne falsa praedicent nec res inutiles, sed juxta praeceptum evangelicum: „Praedicate evangelium.“¹ Et si multum in his excederent corrigantur. 4. Ne in concionibus admisceant res fabulosas et jocosas. 5. Non multum reprehendant viros ecclesiasticos coram laicis, qui plus justo hac re delectantur. 6. Falsas prophetias et incerta miracula ne proponant populo, ut constat ex prohibitione Leonis X. in concilio Lateranensi V. sess. 11.

Circa ecclesiam.

1. Debet invisere templa, si minentur ruinam aut indigeant aliqua reparatione; tam in capellis quam in altaribus, scammis et januis curet diligenter, ut omnia reficiantur. 2. Si ecclesia habeat decens coemeterium, praeterea an sit distinctum ac separatum ab omnibus rebus profanis, ne inde nascatur aliqua immunitas ecclesiastica. 3. Invisendum quoque est campanile. 4. Interrogetur patriarchus, an sciat foundationem ecclesiae et obligationem, si quam habet tota ecclesia vel capella aliqua illius ecclesiae

¹ Marc. 16, 15.